

בכורות כג

טומאת אפר פרה

רש"י (בד"ה לטמא) כתב דאפר פרה מטמא כדכתיב והנוגע במי הנדה. והרש"ש עמד על דבריו שלא מצאנו זה במקום אחר שיש טומאה לאפר חטאת, ורא"מ הורוביץ כתב שיש מקור לדברי רש"י בסיפרי פר' חוקת. והגרי"ז בספרו (הל' פרה אדומה, עמ' 126) גם הביא מקור מדברי הספרי לדעת רש"י לפי הגר"א שם. אבל הרמב"ם לא הזכיר טומאה של אפר חטאת, ודוקא של מי חטאת אחר שנתקדשו. ועי' בגרי"ז שם שלפי פי' הראב"ד בספרי, אין הוכחה לדעת רש"י, וי"ל שהרמב"ם סובר כדעת הראב"ד.

אמנם לכאן סוגין מוכח כרש"י וכנגד הרמב"ם, שיש טומאה באפר לבד. אמנם הרמב"ם (פטי"ו פרה אדומה ה"ד) כבר תירץ זה, שהביא סוגין באופן שקידש עם כל התערובת. אבל הגרי"ז שם הק' ע"ז דצ"ע, וכוונתו שאם מהני הקידוש היכא שמעורב בו רוב אפר מקלה, א"כ יטמא גם במגע, שהרי למעשה המים מקודשים, ואם לא מהני קידוש כה"ג, א"כ גם במשא לא יטמא.

ובחי' הגרי"ז (ד"ה איתיביה אפר כשר) תירץ דאחר שקידש באפר המעורב, הוציא את האפר מן המים, ובכח"ג הרמב"ם מודה לרש"י שמטמא, דכיון שכבר נהיה חלק ממי חטאת, שוב לא פקע שם זה ממנו גם אחרי שהוציאו אותו מן המים, אבל דוקא האפר חטאת מטמא, ולא אפר מקלה, ולהכי שייך בו ביטול ברוב, וההבדל בין מגע ומשא.

ובעיקר דברי הרמב"ם מוכח שאפשר לקדש מי חטאת עם אפר שנתערב בו קצת אפר מקלה, וקשה ממש"כ הרמב"ם (פטי"ו פרה אדומה ה"ד) שאם נתערב בו אפר מקלה שהוא פסול לקידוש. וצ"ל כמש"כ החזו"א (פרה סי' ט' סק"יז) דהא דפסול התם הוא מדרבנן, אבל מדאורי' מהני הקידוש, ולהכי לגבי טומאת מי חטאת לחומרא אזלינן בתר הדין דאורי' לטמא.

טומאה כמאן דאיתא או כמאן דליתא

נח' בסוגין אם טהרה מעוררת טומאה ובדין טומאת משא, והיינו אם חשבינן הטומאה כמאן דליתא או כמאן דאיתא. והנה נחלקו הראשונים בגדר דין ביטול ברוב, דדעת הרא"ש (חולין פ"ז סי' לו) שבטל לגמרי, ונהפך האיסור להיות היתר, ואילו דעת התוס' רי"ד (ב"ב לא : ד"ה שתי) שאסור לאדם אחד לאכול כולם, וגם התוס' בחולין (ק. ד"ה בריה) הסתפקו בדבר. ולכאן זוהי המח' בסוגין, אם המיעוט עדיין קיים או שהתבטל לגמרי.

ולדעת התוס' רי"ד צ"ל דאה"נ, וקיי"ל כרב ירמיה [אלא שצריך ביאור דעת אב"י אמאי טומאה עוררת טומאה, ועי' להלן], אבל לדעת הרא"ש צ"ב בטעמא דרב ירמיה, אמאי אמרינן כמאן דאיתא, והרי הרא"ש סובר דבטל לגמרי. וכתב הרא"ש שם דאף שהמיעוט בטל ונהפך להיות, אבל אם הוכר האיסור הרי חזר לאיסורו, דכל הביטול הוא רק כל עוד שהוא בטל, וה"ה אם ניתוסף איסור, מצא מין את מינו וניעור, דהוי כמו הוכר האיסור.

ובמח' אב"י ורב ירמיה, ביאר הקה"י (סי' כג) דרב ירמיה סובר דבטל רק לגבי מה שנצרך מגוף הביטול, ואילו אב"י סובר דכיון שבטל, הרי הוא בטל לגמרי לכל דבר. ולהכי בניתוסף מים טהורים לציר, הרי לכו"ע מצא מים את מינו וחזר להיות מים, ולרב ירמיה מה"ט נתעורר לגמרי, גם לגבי היותו 'טמא', ואילו אב"י סובר דכיון שבטל, הרי הוא בטל לגמרי, ואף שנתעורר לגבי היותו 'מים', אבל אכתי בטל לגבי היותו 'טמא'.

ולגבי טומאת משא, הרא"ש שם בסוה"ד הק' ע"ע מאי שנא טומאת משא מהא דמותר לאכול כולם ביחד, ותירץ דמגע ומשא שני עניני טומאה, ולהכי אף שבטל לגבי מגע, אבל אינו בטל לגבי משא, כיון שהוא לכתחילה על הכל ביחד [ואין זה מוכרח מעיקר דין ביטול, דדין ביטול נאמר על מגע ולא משא, כנ"ל], ואילו לגבי אכילה, הכל הוי נידון אחד, ואם תאסור לאכול כולם בב"א, ממילא גם תאסור לאוכלם בזא"ז, והרי הדין של רוב מתיר לאוכלם.

לח בלח ויבש ביבש

התוסי' (ד"ה נבילה) הק' איך מותר לאכול תערובת של איסור והיתר, הרי הוי כמו טומאת משא. ותירצו שהאוכל נכנס לבית הבליעה בזה אחר זה, ולהכי שייך ביטול. והוסיפו דנראה דטומאת משא דסוגין הוא מדרבנן, אבל להכי חילקו בין טומאה ובין אכילה, דלגבי אכילה שייך לתלות.

והק' האחרונים דהא בתערובת של לח בלח הכל הוא אחד ממש, ובכל משהו הוא טועם את שניהם, ואיך הותר לאכול. ותירץ הר"י קורקוס (ספ"א שאר אבות הטומאה) דבתערובת של לח בלח כו"ע מודו דהמיעוט הוא כמאן דליתא דמי, ובזה ביאר דברי הרמב"ם שם (פ"א הט"ז) דבהמה ששפעה חררת דם אינה מטמאה לא במגע ולא במשא, שהטומאה התבטלה לגמרי.

והמל"מ (פ"א מטמאי משכב הי"ד) הק' דהא בסוגין הקשו מזה על רב ירמיה, ולא אמרו את התירוף של הר"י קורקוס. ותירץ המרכבת משנה (ספ"א שאר אבה"ט) שהגמרא על זה 'קשיא', ולא 'תיובתא', משום שיש איזה שהוא תירוף ע"ז, והיינו לחלק בין לח בלח ובין יבש ביבש.

אבל המרכבת הק' ע"ז מהא דמים וציר דמיירי בלח בלח, וגם בזה סובר רב ירמיה כמאן דאיתא, וגם הרמב"ם פסק כן. ותירץ הקה"י (סי' כב) דיסוד דברי הר"י קורקוס הוא דוקא במין בשאינו מינו, דאז שייך לומר שהוא בטל לגמרי, אבל במין במינו, בע"כ גם המיעוט הוא לקמן. ובהוסיף מים לציר, הרי המים יצא מביטולו, אלא שהטומאה כבר בטלה, והרי הכא אין בו מעלת 'לח בלח' שיתבטל המיעוט לגמרי.

טומאה חמורה עד לגר, טומאה קלה עד לכלב

דעת רש"י (ד"ה עד לגר) שאם אינו ראוי לאכילת גר, נהי דפקע טומאת משא, אבל טומאת מגע לא פקעה [והא דטהור ממגע הוא מדין ביטול ברוב], אבל התוסי' (ד"ה טומאה חמורה, ובד"ה טומאה קלה) חלקו על רש"י, דאליבא דבר פדא פקעה גם טומאת מגע דהא אינה קרויה נבילה [ולא בעינן לזה ביטול ברוב], והא דמטמא טומאה קלה היינו טומאת אוכלין.

ובחי' הגרי"ז (ד"ה לבר פדא) תירץ דמש"כ רש"י 'טומאת מגע' אין הכוונה שמטמא אדם כדין נבילה, אלא שמטמא אוכלין במגע, ובאמת רש"י בחולין (עא. ד"ה טומאה חמורה) כתב כן. ובעיקר דברי רש"י בחולין, חקר הגרי"ז [הו"ד בספר מנחת אברהם] אם כוונתו דמטמא משום דלא גרע ממגע נבילה או שהיה בו דין סופו לטמא טומאה חמורה דמטמא במגע, וזה לא פקע מיני.

אבל הרמב"ן (חולין עא.) פירש באופ"א, ד'טומאה חמורה' מיירי בנבילה, וכיון שנפסלה מאכילת גר אינו מטמא כנבילה, ואילו 'טומאה קלה' מיירי באוכלין דעלמא, שהשיעור שלהם הוא שיפסלו מאכילת כלב.

איתחזי מעיקרא אגב אמו

הק' הראשית ביכורים והחזו"א (בכורות סי' כא סק"ב) דאמאי חשיבא כנבילה מעיקרא, והלא עובר במעי אמו אין בו איסור נבילה או טומאת נבילה, כמב' בפרק בהמה המקשה, וא"כ רק נחשב כמת בזמן שהאמא מפילה אותו, ואז כבר אינו ראוי לאכילה.

ותירץ החזו"א דאף דהעובר כחי, זהו דוקא כל עוד שהוא בתוך אמו, שיכול להיות ניתר ע"י שחיתתה, אבל אם האמא הפילה אותו, הרי לא חשיב כחי כלפי מצב זה.